

DOLLORRA (II)

JOSE ELIZONDO

Prestatzaileak:

AMAIA PAGOLA IRAOLA
EDURNE ALDASORO ITURBE

DOLLORRA

BIGARREN OROILARIENTZAT LIBURUA

Pertsonaiak eta laburdurak

<i>Sole Olea</i>	SO
<i>Erramuna Goiko</i>	ER
<i>On Judas Goiko</i>	JU
<i>Xiriako Goiko</i>	XI
<i>Migel</i>	MI
<i>Trifon Urkizu</i>	TR
<i>Pedro Ugarte</i>	PE
<i>Izkribaua</i>	IZ
<i>Ekadoya (jueza)</i>	EK

Bostgarren Antzeztaldiya¹

Xiriako ta Xole

- SO: (*Eskuiko bigarren atetik sartzen da*)
Osabak zer du?
- XI: Ondo dago. Txorabiyo txiki bat besterik izan ez du.
- SO: Obe, obe. Migelek esan dit eta kezketan negon.
- XI: Migel... Migel... beñe-re agertuko ez balitz kalterik ez genduke.
- SO: Agertuta gutxiyago oraindik.
- XI: Uste ortan al zaude?
- SO: Noski. Lagun on bat da nerretzat Migel.
- XI: Zuk bear dituzun lagunak etxean daukatzu. Zure aitordeak ez al dizu esan?
- SO: Neri?
- XI: Bai. Gure ezkontza gayan ez al dizu itzegin?
- SO: Zerbait esan dit, baña bide orretan joateko larririk ez daukat.
- XI: Nik maite zaituran añakin ere ez...
- so: (*Makur alena, maite naula diyo*)
Maite ez nazunik ez diyot, baña zenbaiten naitasuna, Judasen laztana bezelakua izan oi da.
- XI: Oraindik ere niganarako espa daukazu? Estalpe bation azi gera; nere begiyak, eremu kiskartsuan egarriz ito bearrik dagona bezela, zuri begira, ase eziñik dau-de; borondate osua zure kutizietara katibu¹⁰ daukat; biyotzeko tupotz-larriyak zugararako maitasunak eragiten dizkidanak dira; ta nere

(1) Prestatzaileen oharra:

Hona hemen testu-tratamendurako erabilitako programaren eta bestela egindako ikutuen ondorioz, lehen argitaratutako testuan zuzendu beharreko hutsak (*Dollorra*, EGAN 1994-2, 167-201):

-la "ñ" guztiak desagertu ziren testuan.

-170. orrialdean, "zirelaren seinale" agertzen zen tokian, jatorrizko testuan zioen "zirelako seinale" azaldu behar zuen.

- mingaña, zure izena egu-
nean milla aldiz esango
balu, aspertuko ez litzake;
ala ere zugandikako naita-
sun ixpi bat iritxi ezin det.
- SO: Jesus, Jesus, ori esan bea-
rra! Ipuyak somatzen azka-
rra zerala ezagun dezu.
- XI: Ipuya ez da, egiya baizik.
- SO: Ongi da, urrengo batian ge-
yago esango dizkidazu; bi-
yen bitartian berriyak asma-
tu.
- XI: Biyotz bekaindiya, nere nai-
tasun sutsuari ematen diyo-
zun erantzupena ori al da?
- SO: Gizona, zure begiratubakin
ikaratu biar nazu.
- XI: Nere begiratuba naitasuna
besterik ez da.
- SO: Baliteke, baña laga nazazu.
- XI: Ez!
*(Xiriakok eltzen diyo eskubeta-
tik. Xolek karraxi egiten du)*
- SO: Ai!
- XI: Etzera juango bayezkua
eman artian.
*(Xolek itzul egin nai. Xiriakok
euki)*
- SO: Utzi!
- XI: Ez!
- SO: *(Karraxika)* Ai!
- XI: Nai ta nai ez, esan biarko
dezu.
Migel eskuiko bigarren atetik

Seigarren Antzeztaldia

Xole - Xiriako - Migel

- (Migel sartzen da eskuiko biga-
rren a tetik. Xiriakok lagatzen
diyo Xoleri eta juaten da a/de
ba tera, Xolek karraxika itzul
egiten du eskuiko bigarren ate-
tik)*
- SO: Ai!
*(Migel ta Xiriako egongo dira
pixka batian alkarri begiratu
txarrak botiaz. Azkenian ezer
ez balitz bezela asiko da Migel)*
- MI: Osabari esan al diyozu?
- XI: Osabari ezezik zuri ere esan
biarra badaukat.
- MI: Gizona! Ni ere zerbait esa-
teko gogoz naukazu bada.
- XI: Siñixten dizut.
- MI: Zeren gayan itzezin bear di-
zutan bai al dakizu?
- XI: Gutxi gora bera badakit.
- MI: Badakizula? Nik aña dakizu
beraz.
- XI: Or nunbait; baña denpora
alperrik galdu gabe, esaten
asi zaitia, nere ezkontzako
paperari zer eritzi diyozu?

- MI: Ikusi detanik al dakizu?
 XI: Bai.
 MI: Zeñek esan dizu?
 XI: Erakutsi dizunak.
 MI: Betiondok?
 XI: Berperak; zer erizten diyo-
 zu?
 MI: Itxuskeri bat dala.
 XI: Zuk nola egingo zenduke?
 MI: Orrelakorik ez beintzat; ez
 nik, eta ijituak ere ez.
 XI: Esaten dezunari kontu artu
 zaiza gero..
 MI: Kontu artu bearrik ez
 daukat; mirabe zurtz batekin
 ori egin naiko dezute bada?
 Oraindaño On Judasek zu-
 rrupatu diyona aski ez dala,
 orain biyok alkar adituta,
 gajo orren gurasonkarriya,¹¹
 beti-betiko zuen mendera
 itzuli nai dezute; borraruak
 orrenbesteko bat egingo ez
 luke. Basatien errayak al
 dauzkatzute, edo zer?
 XI: Abogadutako ona zi ñake..
 Esan dezun bezela baldin
 bada ere, zuri zer dizu?
 Besteren sendiyan, zertan
 sartu bear dezu?
 MI: Besteren sendiyan? Xole
 zuen senide ez da, katibu
 daukazuten ume zorigaitzua
 baizik; baña ni bizirik bana-
 go, nai dezutenik egingo ez
 dezute.
 XI: Bizirik edo ilta bazaude nai
 deguna egingo degu.
 MI: Gezurra esan dezu.
 XI: Gezurra zuria da.
 MI: Likits alena!
 XI: Likitsa ni? Lapur petrala, to!
*(Jaikita Migeli burrukan eltzen
 diyola)*
Trifon a tzeko ate tik

Zazpigarren Antzeztaldia

Lenguak eta Trifon

- TR: *(Atzeko atetik sartu ta burruka-
 laria alkarrengandik askatzen
 ditu)*
 Eup, eup, zer zabiltzate?
 Jaunak, au zer da? Burruka
 jokua egin al dezute?
 XI: Zurrupalari arlote orrek jakin
 bear dek oraindik nere uka-
 billaren berri!
 TR: Geldi! Geldi!
*(On Judasen abotsa aditzen da
 deituaz)*
(Ezkerreko lenengotik)
 JU: *(Barrendik)* Xiriako!

- TR: On Judasek deitzen dizu; tira, zuaz.
- XI: Begi bat atera gabe zital gaizto orri.
- TR: Laga zayozu.
- XI: Arrapatzen detan lekuban...
- JU: (*Barrendik*) (*Ezkerreko lenen-gotik*) Xiriako!
- TR: Berriro deitu dizu osabak.
- XI: Banua bai. Baña pagatuko dirazu.
- (*Migeli ukabilla jaso ta siñu egi-ten diyola, juaten da ezkerreko lenengo atetik*)
- TR: Noizbait alare. Au mutil ma-kurra!
- MI: Petrala galanta.
- TR: Galayak ere burrukan bada-kizute beraz; nik gu bezela-kuen artean bakarrik egiten zala uste nun.
- MI: Ori bezelakuak, jo ez, ill egin biar lirake!
- TR: Nik bost pezetakoari egin diyotana egin baziño, kalte-rik izango etzan.
- MI: Zer egin diyozu bada?
- TR: Urtu.
- MI: Urtu?
- TR: Gaizki esan det, ardotu.
- MI: Dagoaneko? Etzera makala!
- TR: Penak aztutzeagatik. On Mi-gel, ezpadakizu ere, nik pena asko dauzkat.
- MI: Ainbesteraño?
- TR: Lenbizikua, aberats izan nai ta ezin izan; bigarrena, gi-zon azkarrenen abillidadia nai eta oso baldarra izan; itz batian esateko, pobria naiz, alperra ta gauz on zalia.
- MI: Orrelako penakin bizitzen errez ez da; On Judasek ku-txa barruan dauzkanak ba-zenduzka, penak urruxka-tuko¹² zenituzkeala uste det.
- TR: Gezur ori egiya balitz, nere astiak astegunik izango ez luke, batia agure zeken orri zeñek bat kendu?
- MI: Orren gaitz al dago?
- TR: Zerua irabazten baño gaitzago; zure antzik ez du. Ai, ura bospeztako ederra eman dirazuna!
- Beste bat ere emango ni-zuke.
- TR: Bai?
- MI: Bai gizona, bai.
- TR: Zeri begira zaude, bada?
- (*Berekauz*)
- Au gizon eztiya! Musuka jango nuke.
- MI: (Bost pezetakua erakusten di-yola) Ona emen.
- TR: (Eskua luzatuaz) Ori dizdiz ederra dauka; eskerrik...
- MI: Tati. Au artu baño len, gau-za bat esan bear dirazu: On Judasek zor dizuna zeren-gatikan dan.
- TR: Ori beste gauzik da; gure etxera bidia, ortik ez da.
- MI: Bost pezetakua artuko ba-dezu, ortik izan bearko du,

- bada; begira zeren dizdizariya dan.
- TR: Enak ari.
- MI: Batekin aski ezpadezu, ona emen bestia.
- TR: Dar, dar; amuzki zoragarriya da, baña mingañian miñ daukat.
- MI: Miti ori beste onek sendatuko dizu.
- TR: Ontzakua?
- MI: On Judasek kutxan dauzkan beze la k u a .
- TR: Atxitu nazu.
- MI: Esango dirazu, beraz.
- TR: Nere kontzientzirako pakia-gatik bada ere, esan egin bearko.
- MI: (Ordu onian kontzientziya) Tira bada, esan, esan.
(*Migel exertzen da*)
- TR: Nondik asi ez dakit!
- MI: Asiyeratik. Nondik asiko zera?
- TR: A, bai! Alper bat nitzala eta naizela, eta beste alper askoren antzera, Amerika jónula.
- MI: Aurrera.
- TR: Gero, zerbaitetik bizi bear bada-ta lan billa asi nitzan, eta neronek uste baño lan-tegi obea egokitu zitzaidan.
- MI: Aiñ ona bear!
- TR: Uf! Ezin ta obeagoa. On Juan Gurrutxaga zeritzan jaun bat. Ura zan gizona, ura! Medar xamarra, xugur luze, begi argi,..
- MI: Bai, bai, gizon on bat.
- TR: Ikaragarrizko ona. Otseintzat artu nindun, illian eun peso ta bazka ematen zizkidala. Baiia zer bazka! Ura mauka! Goizetik asi...
- MI: Eta gero?
- TR: On Judas etxe berean zegon aspaldiyan.
- MI: Beraz, On Judas an ezagutu zendun?
- TR: Antxen. Salmenta-mutill zegon ta On Juan etzegonian nagusi-ordetza berak egiten zun.
- MI: Nagusi-orde bikaña!
- TR: Ezpadakizu ere, On Juanek begi biyak baño maitiago zeukan, ta etxeko joan-etorri guziya beregain utzita zeukan.
- MI: Leku onian.
- TR: On Juan, urtietan aurrera xamarra bazan ere, ezkonberri zegoan. Bere etxian artu nindunean, Xolek urte beterik etzeukan. Amaika aldiz ibilli nun, *Aaaa!... Oooo!... Nere koxkarabillo pinpillin paxa, loo!*
- MI: Beraz, On Juan ura Xole onen aita zan?
- TR: Ber-bera. Ni etxe artan sartu ta andik laster, etxeko andria, an oi dan miñ oriyakin ill zitzaigun.

- MI: Xoleren ama?
- TR: Bai. Emaztiaren eriyotza, On Juanentzat ill-eriyua izan zala esan liteke; emaztia ill zala, urte bi irago baño len, berak ere, lurpeko atsedena arkitu zuan.
- MI: Orduban Xole umezurtz gel-ditu zan?
- TR: Bai.
- MI: Eta zer antolapen egin zuten?
- TR: Or dago bada korapillua.
- MI: Eta korapillo ori da nik askatu nai detana.
- TR: Ara bada, ill-aurretik, esan zidanez, bere atzenaya (testamentua) eginta zeukan, ta neri ere, zerbait uzten zidala aitortu zidan; baño atzenaya ereki zanian.. fu! neretzakorik azaldu etzan.
- MI: Atzenaya berriztatu ote zuan?
- TR: Berak ez.
- MI: Nork bada?
- TR: Txoriyonek.
- MI: E?
- TR: On Judasek.
- MI: A, a! Ta zuk, nundik dakizu?
- TR: Ikusi nulako; ta atzenai jatorra, On Juanek egiña, neronek daukatalako.
- MI: Zedorrek daukazula?
- TR: Neronetxek. On Judasek ezpadaki ere.
- MI: Berorren jabe nola egin zera, bada?
- TR: Ara, On Juan ill zan egun aurrezkeroz, kontsua galdu zitzaion; ta orduan On Judas izkribau batekin saltsan zebilela igarri nun.
- MI: Korapilluen muturra agertzen asi da.
- TR: Bai. Gero, On Judas, paper mordo batekin sukaldian sartu zan; nere gelak atia sukaldera zeukan, eta zirritotik On Judasek egin zuna argi ta garbi ikusi nun.
- MI: Gauz onik egingo zun.
- TR: Paper morduari su eman zion ta une berian alde egin zun. Ni beriala sukaldian sartu nitzan, ain zuzen, paper mordua su artu orduko, muturtxo bat erreta beste gabe, berez itzali zan, ta bera artuta nere gelara itzul egin nun.
- MI: Eta paper ura zan?
- TR: Itxogon. On Juras, sukaldera berriz etorri zan eta paperen errautsik ikusi etzunan, ango karraxi eta ixkanbilla! Zoko guziyak aztatu zitun, baño alperrik; azkenian, nere gelatia bota bearrik ekin zion, deadarka deitzen zidala. Ni berriz ixil-ixilik, nere artian Orago esanaz.
- MI: Beraz, On Judasek erre nai izan zun paper mordo ura On Juanen atzenaya zan.

- TR: Berpera; urrengo goizian gure nagusiya ill zan; Jaungoikuak zerua opa bediyola! Gizon oberik jayoko ez da. Ogi puska bat zan.
- MI: Bai, len ere esan dirazu.
- TR: Bederatzi urrenean atzenaya ereki zan ta nere artzekuak fiii... txistuba juaz aiziak eraman zitun.
- MI: Zer bada?
- TR: Atzenai berri arrek zesanez On Juanek bereazienda On Judas ta Xolen artian erdibana izatekotan utzi zun.
- MI: Atzenai berri ori, On Judasek eragin zuna zan noski.
- TR: Berak egin zuna.
- MI: Sukaldian atxitu zendunak zer ziyon?
- TR: Sukaldekuan, On Judasi lau milla peso uzten zizkan.
- MI: Ta zuri?
- TR: Bi milla; gañerakua Xoleri.
- MI: Zen bat?
- TR: Berrogei milla inguru.
- MI: Eta atzenai jatorra zeorrek daukazula, ixilik nola zaude?
- TR: Artzeko daukatana naikua izango ez litzakelako atzenayak damakidana irixteko.
- MI: Egiya da.
- TR: Biyen bitartian, On Judasen etxian mayekua ta noizipeñeko sakelerakua badauzkat.
- MI: Xolegatik bada ere, egiya azaldu bear dezu; lan ontan zure laguntza bear det eta ukatuko dirazunik ez det uste.
- TR: Urrango batian itzegingo degu. Oraingo naikua esan dizutala uste det. Eztarriya legortu zait eta pixka bat bustitzera nua.
- MI: Tori bada ontzakua, baña kontuz ibilli zaitia, somatu ezkeru zurrupatuko dizute.
- TR: Ez bildurrik izan. Bateko urriaren jabe egin naiz, afa!
(Trifon atzeko atetik juaten da)

Zortzigarren Antzeztaldiya

Migel, gero Xiriako

- MI: Ikusten danez, On Judas au lapur zulo bat besterik ez da. Atzenaya gezurra da, aitordetzea-re izango da zerbait, eta illobakin antolatunai dun ezkontza, lapurreta
- uts-utsa. Xole gaxua leku onian dago! Baña orain jakin ditutan berri abekin bere alde zerbait egin nezakeala iruditzen zait.
(Xiriako ezkerreko lenengo atetik)

XI: *(Ezkerreko lenengo atetik ateriaz)* Osaba zai daukazu. Nai dezunian jua zindezke.

MI: Beriala juango naiz.
(Sartzen da ezkerreko lenengo atian)

XI: Petral gaizto orrek, gaur ire etxera iritxi baño len jakingo dek nere berri!

(Juaten da atzeko atetik)
Xole eta Erramuna eskuiko bigarren atetik

Bederatzigarren Antzeztaldiya

Xole ta Erramuna

(Eskuiko bigarren atetik sartuaz)

ER: Emen beñepiñ eztago iñor.

so: Migeli zer gertatu ote zayo? Bildurrez nago!

ER: Baldinbaita-re etzuten jango noski; ta ala izanta-re ezurrak lagako zituzten bene-piñ; baña emen ez dago zantzoik.

so: Ez dakizu nola zegon Xiriako! Ikara oraindik etzait irago.

ER: Badakit nun egongo dan.

(Ezkerreko lenengo atian belarriya jarriyaz)

Emen dago. Nagusiyakin izketan ari da.

so: Alare, bildur nitzan Xiriakokin zerbait izan ote zun. Mutill ori ain amorratua zegon!

ER: Ta noiz ez? Gurasuak ala onlakuak baziran, semia beren antzekua atera dala iruditzen zait.

so: Gaur beñepiñ..

ER: Baña On Migel... Ori galaya, emakumia, ori galaya.

so: Gustatzen al zaizu?

ER: Gustatuko etzait bada? Bedorrentzat, a zer senargaya!

so: Zaude ixilik!

ER: Bedorri-re orrelako baten di-Aakua da, eta milla aldiz ere obe du On Migel, Xiriako ziztriñ ori baño.

so: Ezetik esango ez nuke, zaldun jatorra da beintzat. Eta alare, nere aitordea Xiriakogana zaletu da.

ER: Xiriako? A zer erregaliya! Neronek esatia itxuski bada ere, Xiriako baño obeak utzi izan ditut; orrelakua artu baño neska-zar nayago nuke.

so: Ala da bai, baña nere aitor-deak..

ER: On Judas aserretzen bada alde egingo diyogu, bere kutxa zarrari begira gelditu dedilla.

- SO: Etzazu orlakorik esan.
 ER: Ezkondu bedi bai, ta nik be-
 ñepiñ, On Migel nagusitzat
 pozik artuko det.
 so: Baña emakumia..
 ER: On Judas baño obea izango
 da bai, ez da gaitz eta. Ori
 agure petrala; egunak dauz-
 kan ordu guzitan erriyetan
 ari zait. Batian katua dala,

bestian ikatza dala, bestian
 porru-perrejillak dirala, bu-
 ruko tximetaraño gañez era-
 ginta nauka. Orrelako sena-
 rrik bai ez nukela nik artuko!
 Ez da Errexillek ditun diru
 guziyekiñ ere!

so: Ori-re esan!

*(Migel ezkerreko lenengo ate-
 tik)*

Amargarren Antzeztaldiya

Xole, Erramuna ta Migel

- MI: *(Ezkerreko lenengo atetik sar-
 tuaz)*
 Nekez bada-re tratua egin
 degu. A, Xole, emen al zi-
 ñan?
 so: Ikusten dezu. Eta aditu ze-
 rate beaz?
 MI: Bai, erabaki degu biar beze-
 la. Aitordekuak ez du ezer,
 irago zayo gaizki eza.¹³
 Afaitara datorrela orain,
 esan dit.
 ER: Afariya eginta dago ta beria-
 la aterako degu.
 so: Gelditu zaitia, ta alkarrekin
 afalduko degu; egualdi txar-
 ra dago, etxia urruti eta zer-
 bait gauza txar gertatzeko
 zoriyan joatia ausarta litza-
 ke; gau bateko goraberaga-
 tik emen gelditu zaitia.
 ER: Bai, bai, On Migel gelditu

bedi, beriala oya jantziko
 degu.

- MI: Nere asmoa etzan ori, baño
 emen jakiten nuan gauza-
 kin, biar-biarrekua iruditzen
 zait bertan gelditzia.
 so: Bai noski; tira, Erramuna,
 Mikelak aterako digu afari-
 ya, eta zuk bitartian jantzi
 zazu Migelentzat oya.
 ER: Berialaxe. Azkeneko aldiyan
 bezela Trifonen gelan jarriko
 degu noski?
 so: Ez, jarri zazu baratz aldeko
 gelan; an obetuago egongo
 zera.
 ER: Berialaxe.
 so: Buruko bat Trifonen gelatik
 artu biarko dezu.
 ER: Ongi da.

*(Eskuiko bigarren atetik juaten
 da)*

SO: Lenguaz baño zerbait ge-
yago jakin al dezu?

MI: Lenguak gutxi al dira?

SO: Ez noski. Abek jendiak!

MI: Zuk uste dezun baño-re txar-
rraguak. Etxe ontan..

*On Judas ezkerreko lenengo
atetik*

(On Judas ikusteakuan)

so Ixo!

MI: E?

Amaikagarren Antzetzaldia

Xole - Migel - On Judas
gero Xiriako

JU: *(Ezkerreko lenengo atetik sar-
tuaz)*

Afaldu bear al degu?

SO: Nai dunian, beorren zai ge-
unden.

JU: Guazen bada, mayera, ma-
yera.

SO: Migelek ere gurekin afaldu
biar du.

MI: Xoleren eskeñia eskertziatik.

JU: Ongi da. (Etxia beti zurrup-
patzallez betia daukagu)

SO: Tira bada, guazen Migel.

MI: Guazen bada.

*(Ihurak eskuiko bigarren atetik
joaten dira, eta orduban atzeko*

*atetik irteten da Xiriako, eta
ikusten ditu nola dijoazen alka-
rrekin Xole ta Migel)*

Xiriako atzeko atetik

XI: Alkarrekin dijuaz, zeru eder
batian bezela daude; baña
zeru eder ori, nik goibelduko
det. Zorigaitzuak! Zuen
gaurko poza keia bezela
banatuko da, nere gorroto
kiskartsuari aduak mugarik
ipintzen ezpadiyo. Gorrotua!
Zeren itz gozua dan! Irañez
erretzen dagoenentzako,
zeren ezegarriya!

*Erramuna eskuiko bigarren ate-
tik*

Amabigarren Antzealdiya

Xiriako ta Erramuna

- ER: (*Eskuiko bigarren atetik sar-
zen da*)
Emen al ziñan? Mayera zuaz,
afaltzen oraintxe asi dira-ta.
- XI: Mayera joateko gogorik ez
daukat; inpernura pozik
joango nitzake.
- ER: Jesus, Jesus! orrelakorik
etzazula esan, ta jatera zuaz.
- XI: Deabruen errayak baneuzka,
ayetxek jango nituzke.
- ER: Ai Maria Purixima! Etsai
guziyak aldian daukazkitzu;
ori mingaña!
- XI: Etsaiak? Milla baneuzka nai
nuke; nere biyotzerako atse-
giñago izango litzake. Etsai
batekin edo birekin, zer
dago gorrotorik ase ezin
bada?
- ER: Xiriako, zuri gaur edari txar-
ren bat eman dizute.
- XI: Pozoya eman dirate.
- ER: Ezetzik esango ez nuke; ori
mingaña, gizona, ori mingaña!
Ixilik bazeunde obe zenduke.
- XI: Egiya diyozu, ixil-ixillik egin
bear dana egitia obe da.
- ER: Tira Xiriako, burutasun txar
oyek utzita mayera zuaz; On
Migel ere an daukazu.
- XI: Migel an?
- ER: Bai, an dago afaltzen, eta
emen lo egin bear du. Orain
nijoakiyo oya jaztera.
- XI: An dago, beraz, petral zikiñ
ori?
- ER: Zer esan dezu? Ondo gizon
ona da.
- XI: Ain ona dala baderitzatzu,
gozuak erosi zaizkatzu.
- ER: Ori baño txarragokoen ba-
tek jango zituben noski.
- XI: Erramuna, berriketaz aski
degu; oyera nua.
- ER: Afaldu gabe? Purgatoriyoko
animekin ames egingo dezu.
- XI: Inpernuko Patxirekin egiten
badet ere berdin dit.
- ER: Jesus milla bider!
(*Erramuna joaten da ezkerreko
bigarren atetik*)
- XI: Migel emen... bertan lo egi-
teko asmoan... Bai, emen lo
egingo dezu, baña nik lo
arraziko zaitut.
(*Juaten da atzeko atetik*)
- ER (*Ezkerreko bigarren atetik ate-
riaz, buruko bat eskubetan dula*)
*Erramuna ezkerreko bigarren
atetik, buruko batekin*
- ER: Juan da. Egundaño orrelako
itzik aditu ez diyot. Zer ger-
tatu ote zayo? Etxe ontan
zerbait bada, eta gauz abek
azken onik izango ez duten
espa daukat.
*On Judas eta Xole eskuiko bi-
garren atetik*

Amairugarren Antzealdiya

Erramuna - On Judas - Xole
gero Xiriako

*(Eskuiko bigarren atetik sartzen
dira Xole ta On Judas)*

SO: A! Erramuna!

ER: Andria...

so: Oya jantzi laster, ta erakutsi
zayozu Migeli bere logela.

ER: Bai andria.

*(Juaten da Erramuna eskuiko
bigarren atetik)*

JU: Galayakikua egingo du
orrek. Orain zure ezkontza-
kikua moldatu bear degu;
izkribaua biyar goizian etor-
tzeko dala badakizu noski.

so: Alperrik etorriko da.

JU: Zer esan dezu?

so: Alperrik etorriko dala;
ezkontzako zalerik, oraindik
egin etzait.

(Xiriako atzeko atian)

XI: (Atzeko atian burua azalduaz)
Zer entzun det? Ezkondu
nai ez dula diyo.

JU: Ezta egiya izango!

so: Egi-egiya; ezkonduko ba-
naiz, Xiriakokin ez beintzat.

XI: Ene zorigaitza! Nerekin nai
ez du.

JU: Zer dala-ta?

so: Gauz uts bat banitz bezela,
saldu nauana senartzat artu
nai ez detalako.

XI: Saldu esan du, guziya daki!

JU: Zeñek esan dizu?

so: Dakiyen arek.

JU: Esan dizunak esan dizula,
gezur galanta da.

so: Gezurra edo egiya, dana
dala, Xiriakorik nai ez det.

XI: Nai ez nazula? Zure erruka-
rriya!

JU: Xole txorakeririk esan ez
idazu.

so: Txorakeriya ez da, biyotzak
agintzen ditana baizik.

XI: Biyotz bekindiay!
(Alde egiten du)

JU: *(Berekauz)*

Auxe bear gendun!

(Xoleri)

Biyotzak ori agintzen badi-
zu, gaizki agintzen dizu.

so: Gaizki edo ondo, agintzen
ditana egingo det.

JU: Orrelakorik egingo dirazunik
ez det uste, aitorde nazun
aldetik bada ere.

SO: Aitorde? Biyartandikan aitor-
de bearrik izango ez det.

JU: Uste orretan sendo al zaude'?

so: Aiñ sendo, eze...

JU: Esker gaiztokua! Zoriona
nundikan aukeratuko dizun
alegiñ guziya egin duna-
rentzat daukazun guziya, ori
al da?

SO: Jainkoaren opa¹⁴ baldin bada, nere zoriona berak osatuko du.

JU: Xole, zu gaur gaizki zaude; ojera zuaz ta biyar itzegingo degu.

(On Judas ezkerreko lenengo atetik juaten da)

so: Ongi lo egin beza.

(Xole juaten da eskuiko bigarren atetik. Une berean ate beretik ateratzen da Erramuna.)

Xolek ez diyo kasoik egiten)
Erramuna eskuiko bigarren atetik

ER: Gure gaztia erdi negarrez dijua. Zer gertatu ote zayo? Etxe ontan zer darabilten ezin somatu det. Nuan, nuan lotara, biyar ere gure Jainkuak eguna argituko du-ta.

(Itzaltzen du argiya eta illunpean juaten da eskuiko bigarren atetik)

Amalaugarren Antzetzaldia

Xiriako

Xiriako atzeko atetik

XI: *(Sartzen da atzeko atetik)* Basamortuko legoyak, zuen biyotzetako suspar basatiya ekatzute! Sutariko garrak nere bularra kixkaldu beza-te, ta su berian etsai gorrotagarriya erre bedi! O mendeka, mendeka! Zeren pozgarriya zeran! Etsaya zaitu...; berak uste ez dula, beragan urreratu¹⁵.. . arnasotsa nun da? Etsaya an dago; laban zorrotza atzaparretan estu-estu eginta besua jaso, ta kolpez sast!, zintzurrian sartu ta arnas-

otsa ixiltarazi. Gero odola, odol asko, odol bero berua... ja, ja, ja! Mendeka, mendeka, zeren zoragarriya zeran! Guziyak lo daude; argiyak itzali dira; itiork ikusten ez nau; nere garaya au da. Emen dago bera.

(Ezkerreko bigarren atia)

Migel, zure azken ordua jo du.¹⁶

(Labana atera ta ixil-ixilik sartzen da ezkerreko bigarren atian)

Trifon atzeko atetik

Amabostgarren Antzetzaldiya

Xiriako, gero Trifon

TR: *(Atzeko atetik sartu ta eskui aldera juanaz)*

Au erresaka dabill! Nere ontzakuak aide eraman¹⁷ du; azkenengo ordaguak galdu nau; lotara nuan, biyar ere zerbait izango da-ta.

(Pareta ikutuaz sartzten da eskuiko bigarren atetik)

Xiriako ezkerreko bigarren atetik

XI: *(Ezkerreko bigarren atetik ateriaz)*

Ez dago emen... eta Erramunak esan du...

Trifon eskuiko bigarren atetik

TR: *(Eskuiko bigarren ate tik a teriaz)*

Oker nabill...

(Ezker aldera dijuala soñua ateratzen du exer leku bat jota)

XI: A, orain dator!

(Atzeko atian ezkutatzen da)

TR: Auxen da istillua! Logelako aterik ezin billatu.

(Erdiko atiaren aurretik joaten da ezker aldera ta orduban irte ten da Xiriako ta besotik eltzen diyo)

XI: Migel! Madarikatua! Arrapatu aut... to!

(Labanaz jotzen du ta Trifon zerraldo erortzen da)

Ezkuta-zapiya eraxten da

(1) *antzeki-koitza*: hala dio hirugarren ekitaldiaren hasieran ere; lehenengoan, ordea, antzerki-koitza

(2) *argiyak pixtubakin*: badirudi erdarakada dela; argiak piztuta

(3) *naitasuna artu*: zaletu

(4) *alderakoa*: diru-ordaina

(5) *korrituan ipini*: interesak emateko ipini esan nahi du; hemen, aldiz, gastatu adiera du

(6) *onomen*: hementxe bertan

(7) *ur izan*: hurbil izan

(8) *ni baño ederragorik (...) ikusiko*

zenituan: partitiboak, komunztadura pluralean egiten du

(9) *bitartez da/a*: bitarte dela

(10) *-(r)en kutizietara katibu*: -(r)en nahien menpe

(11) *gurasonkarriya*: ondarea

(12) *urruxkatu*: piska bat urrundu

(13) *gaizki eza*: hutsa behar du izan; ondo eza litzateke egokia

(14) *opa*: nahia

(15) *beragan urreratu*: beragana urreratu

(16) *azken ordua jo du*: sujetua nor erakoa duen aditz iragankorra

(17) *aide eraman*: desagertu

Irugarren antzeki-koitza

ANTZOKIA LEN BEZELA

Lenbiziko Antzeztaldia

Migel eta Erramuna

- ER: Trifon gizarajua! Gau guzian ez det begirik itxi. Zer egiñ ote du? Bizi ote da?
(*Ezkerreko bigarren atetik irte-ten da Migel*)
A! Trifonek zer diyo?
- MI: Obetoxiago dago.
- ER: Ez da, beaz, ill?
- MI: Ez, ta ez daka iltzeko itxurarik ere.
- ER: Beñepiñ...
- MI: Lepoa igota zeukarren¹ nonbait Lezoko Kristo santuaren metalla bat, eta labana edo danak ura jo dubenian zarrastara bat besterik ez diyo egin. Metalla izan ez bazan, gorputz arkituko gendun.
- ER: Zerbaiten itxura bazeukan ainbeste odolekin...
- MI: Odola laster geldituazi nion. Baña esaiazu zer ikusi zenduben. Illun ikusten det nik au guztiya eta nundik edo andik argitasunen errañu bat somatu nai nuke. Beaz, bart arratsian zer gertatu zan emen?
- ER: Zer gertatu zan? Ordubantxe nijuan lotara, eta bat-batian ots aundi bat entzun nuben eta karraxi bat iruditu zitzaidan.
- MI: Eta gizonezko itzik, ojuik, otsik, ibillerik, etzenduben entzun ezer?
- ER: Ezta ezertxo-re.
- MI: Zergatik au ez da bere gisa orla eritu.
- ER: Beñepiñ...
- MI: Emen norbait e d o norbaitzuk izan dira.
- ER: Ez nuben bada ezertxo-re somatu.
- MI: Arrigarriya da.
- ER: Otsa entzun nubenian, nere artian esan nuben, gela na-

- gusiyari da. Zer gertatu ote da? Eta etorri nitzan onera. Illunpetan zegon eta eman niyon argiyari.
- MI: Eta ikusi zenduben Trifon lurrian...
- ER: Lendabizikuan, zerbait erana egongo zalako..
- MI: Ortatik ere zerbait ba-zeukan.
- ER: Baña ikusi nubenian odol txirriyo ura, oso ikaratu nitzan eta beorri deitu niyon.
- MI: Ortik aurrerakua badakit.
- ER: Nik beintzat illa zegola uste nun. Trifon gizarajoa!
- MI: Ez, ikusi nubenerako ezagutu nun bizirik zegola, biyotza tupotzaka zeukan, eta odola zerbait ixuriyagatik, baneki-yen nola egin lenbiziko sendaketa. Sendagai batzubek neronekin ibiltzen baitituz.
- ER: Orri eskerrak.
- MI: Oyera etzan ta laster kontsua etorri zitzayon, marru batzubek atera zituben; gero lo zorroan gelditu zan, eta ala igaro du gau guziya.
- ER: Sendakiñari deitu biarko di-yogu?
- MI: Ez da orain biarrekua; gero, premirik bada deituko zayo.
- ER: Ez dezala beintzat okerrik izan.
- MI: Izango ez du. Ta nerera nua berriz; zuk etxe ontan urte asko damazkitzu, ez da ala?
- ER: Ogei.
- MI: Eta On Judasenganako gai-zki-nayik, edo ezin ikusirik ezagutu al dezu?
- ER: Eziñ ikusiya? Guziyak. Iñork ikusi nai al du bada agure dollor ori!
- MI: Ez det ori esan nai. Alegiya gaizki nai, edo gorroto... be-rari kalte egin naya edo...
- ER: Ez, orrenbestekorik ez.
- MI: Inguruko etxe abetan ez ote da norbait..
- ER: Etzait iruditzen.
- MI: Lapurreta ere izan liteke.
- ER: Lapurreta Trifoni? Lau kuar-to etzituben izango-ta!
- MI: Trifonek ez, batia kutxa or-tan egongo dira, ordia, uga-riyoric.
- ER: Ori ala da.
- MI: Nolanai-re zerbait bada eta somatu biar degu.
- ER: Zer izan liteken ez det iga-ritzen.
- MI: Azalduko da zerbait. Zuk orain ixilik gorde biar dezu guziya. Ez esan ezer ere, ez On Judasi, ez Xiriakori, ez Xoleri, iñortxori ere ez. Ez dezala iñork jakiñ, gugandik beñepiñ, Trifonen gertaera.
- ER: Ongi da.
- MI: Gauden gu ezer ez balitz bezela, eta bat edo bati itzul egingo diyo itzen batek eta orduban elduko diyogu.
- ER: Odola txukatzen ibillitako

zapiyak gela ortan daude eta jasotzera nua.

MI: Ez, laga itzazu, gero jasoko dituzu; zapi oyek ere ikusi biar ditut, tartian zerbait argibide billatzen ote detan.

ER: Orduban suba pixtutzera nua, berandu det eta...

MI: Zuaz, bai; baña nik esanda-

kua ez aztu; gauza abetaz ez diyozu iñori ezer esan biar.

ER: Ezta itzik ere.

MI: Ezta erdirik ere.

ER: Erdirik ere ez.

(Erramuna juaten da eskuiko bigarren a tetik)

Bigarren Antzeztaldiya

Migel bakarrik

MI: Gisa ontan ikusiko degu lenengo itza zeñek ateratzen dun. Arrigarriya da emen gertatu dana. Lenbizikuan, Trifonek dauzkan paper oyek kentziagatik ote zan, neregana egin nuben. Baña, ez; ain xuxen, txamarraren barruko aldian gauza gogor bat igarri niyon, atera ta ikusi nuben paper mordo bat zala. Begiratu niyon goiko aldera eta *Nere atzenaya* jartzen zuben, mutur bat erretea zeukan, eta idazpi-

kua, garbi-garbi azaltzen zan: *Juan Gurrutxaga*. Beraz, gure asmorako indarrrik geyena ematen diguten paperak geronekin daukazkigu. Zer izan liteke orduban? Odola txukatzen ibillitako zapiyak ez ditut ikusi oraindik. Tartian zerbait egon liteke. Ikusi dezatan.

(Ezkerreko bigarren atetik sartzen da)

On Judas ezkerreko lenbizikotik

Irugarren Antzetzaldiya

On Judas bakarrik

*(Ezkerreko lenbiziko atetik ager-
zen dala, ta deika)*

JU: Erramuna! Au etxia, ni jaiki-
ko ezpanitz, zankua agia
baño luziago eginta eguar-
dirarte lo egingo luteke.

(Deika)

Erramuna! Ori esnatu? Su-

tunpak ere ez; arriya baño
gogorrako² lua du.

(Gogorrago deika)

Erra...mu...na! Alperrik da,
alperrik.

*Erramuna eskuiko bigarren ate-
tik*

Laugarren Antzetzaldiya

On Judas ta Erramuna

ER: *(Eskuiko bigarren atetik ager-
zen dala)*

Jauna!

JU: Emakumia, zazpi t'erdiyak
dira; jaikita egoteko garaya
dala uste det; nagusiyak es-
natuko ezpazindu, gaba ta
eguna bat egingo zenituzke:
neska-zar egon obe dezu,
ume txikiyak azteko ona
zaude!

ER: *(Berekauz)* Asi gera.

(On Judasi)

Zer bear dit?

JU: Gosariya egin al dezu?

ER: Bedorrek lenbiziko deya
egin ditanian, sua pixtu ezi-
nik amorratzen nengoan.

JU: Bai ta poxporuak farra-farra,

kostako ezpalira bezela
erreko zenitun; tira bada,
azkar ibilli zaitia, ta gosariya
laster getu egon dedilla.
Afari kondarrik baldin bada-
go, Trifonenzat gorde zazu.

ER: Trifonek? Gizarajuak obe
luke.

JU: Zer? Zer?

ER: *(Iya esan nuben)*

JU: Zer da? Zer?

ER: Ezer ez, ezer ez.

JU: Tira bada, esan bezela kon-
darrak. . .

ER: Kondarrak, katuak jan ditu.

JU: Katuak jan ditula? Ta ori
esateko ausarda badezu?

ER: Katuak ere zerbait jan bear

- du; arek ere, bedorrek beze-
la,abela ta abua baditu.
- JU: Nik bezela? Lotsagabia! Ti-
ra, tira, gosariya jarri zazu;
Migel orrek ere gure bizkar
sabela bete naiko du eta.
- ER: On Migelek? Eztaka orantxe
beste zer egiñik...
- JU: Zer egin biar du bada?
- ER: Zer egin biarko du, zera...
(Ai! Iya itzul egin riran!)
- JU: Eginkizun ori zer da bada?
- ER: Ezer ez, ezer ez.
- JU: Emakumia, oso zoratu zera-
la iruditzen zait. Zoazkit,
zoazkit begiyen aurretik, ta
bide batez, Xole jaikita ba-
dago, zai naukala esaniozu.
- ER: Ongi da. (Ixilik egon biar
orrek, lanak eman biar dizkit
neri)
(*Eskuiko bigarren atetik dijua*)

Bosgarren Antzeztaldiya

On Judas bakarrik

- JU: Au goiza, au goiza! Ixkri-
baua etorriko dan ordua ga-
ñian degu, ta ez Xole, ta ez
Xiriako agertu ez dira. Zer
gertatu bear ote du emen?
Buru austerik aundiyena Xo-
lek ematen dit; lapa aitzari
ezartzen zayon bezela eze-
tzari ezarrita dago;³ bayetz
erasaterik irixten ezpadet,
nere errukarriya! Ustez, atxi-
tuta neukan txoriyak eskutik
igas egingo dit. Nola molda-
tuko ote naiz? Bayetz erasa-
teko zer asmatuko ote det?
Au itxillu gorriya!
Xole eskuiko bigarren atetik

Seigarren Antzeztaldiya

On Judas ta Xole gero Erramuna

- SO: (*Eskuiko bigarren atetik sartzen
dala*)
- JU: Bai zuri ere. Ondo lo egin al
dezu?
- Jainkuak egun on bediyola.
- SO: Ongi, ta bedorrek?

JU: Gutxi, zure ezkontzakia-
ren kezka lua galerazi dit.
Exeri zaitia.

*(Judas lenagotik exeriya. Xole
exertzen da)*

Oraindik ere ezetzian al zau-
de?

so: Lenian nago.

JU: Izkribaua, laster emen de-
gula badakizu.

so: Badakit.

JU: Xole, errai gogorrekua, izan
etzaite; zeran anera eldu ze-
ran artian aita izan bazendu
bezela zaitu ta gutiperatu⁴
zaitun oni begiratu zaiza;
zanko bat emen ta bestia ill
obiyan dauzkatala nago ta
orrelako nai gaberik opa ez
idazu.

so: Naigaberik opa ez diyot; go-

goz limurtiya banaiz ere, ne-
re borondatia ausi ez neza-
ke; basoko txoriyen antzera,
lotzake⁵ izan nai det.

*Erramuna eskuiko bigarren ate-
tik*

ER: (Atetik)

Nagusi jauna, gosariya ger-
tu dauka.

JU: Banua.

(Altxatu ta Xoleri)

Gosaltzera goazen.

so: Gogorik ez daukat.

JU: Gogorik ezpadezu, jan
gabe egon zaitia bada.

(Berekauz)

Seta gaiztuak mendian
dauka.

*(Juaten da eskuiko bigarren
ateetik)*

Zazpigarren Antzetzaldia

Xole bakarrik

so: Ogeitiru urte dauzkat; nere
buruen jabe naiz, ta nai de-
tan alderdiya berexi nezake.
Baña zurtz emen⁶ baten al-
derdiya, zer ote da? Eriyoz
beteta dagon izate onetan
zer alderdi arkitu lezake?
Gauz abek gogoratzen zai-
zkitanian, buruak eztanda
egin bear dit, eta biyotzian
zerga astun bat jartzen zait.

Ene aita ziñana, zurtzaroan
laga zendun oni begiratu
zaiza! Itxasuak jostallutzat
erabilli oi dun ontzi-ola
bezela narabille ta nere in-
dar erbalak antzitzeko zori-
yan daudela, ertzeko arkaitz
gogorra jo ta galdu ez nadiñ
laguntzera atozkit!

*Erramuna eskuiko bigarren ate-
tik*

Zortzigarren Antzeztaldia

Xole ta Erramuna

- ER: (Eskuiko bigarren atetik sartuz)
Gosariya ateria dauka, betor nai dunian.
- so: Alferrick atera dezu, gogorik ez daukat.
- ER: Jan gabe bizitzeko asmua al du?
- so: Jan esan dezu; bederatzietan zein datorrenik ez al dakizu?
- ER: Kezka orri laga bediyo; etorri dedin lekutik joango data.
- SO: Zuk aixa esan dezu, baña nere barrua nola dagon ikusiko bazendu, orrelakorik esango etzenduke. Bederatziak laster dira; Migel oraindik jeiki ez da.
- ER: On Migel? Ezta oyeratu-re.
- so: Zer bada?
- ER: Zer izango da... (itzul egin dit berriz)
- so: E?
- ER: Ez, ezer ez!
- so: Zergatik esan dirazu bada Migel oyeratu ez dala?
- ER: Nik al dakit bada oyeratu zan edo ez? Gelan sartu zan beintzat eta...
- so: Zergatik zeniyon, bada?
- ER: Iduritu egingo zitzayon; nik ez nezakian orlako gauzik esan.
- SO: Gorde egin nai nazu.⁷ Gauza txarren bat gertatu da emen.
- ER: Ain txarra ezik.. . (berriz)
- so: Zer bada, zer?
- ER: Abek iduripenak jartzen zai-zka. Ez da ezertxo-re gertatu.
- so: Ez dakit bada.
- ER: Ez ta ezer ere.
- so: Izango al det Migelen la-guntza!
- ER: Betie piñ
- so: Bestela, zer egin bear det? Zeñek lagunduko dit?
- ER: Guziyok.
- so: Ai! Ikara ezurretaraño sartuba daukat.
- ER: Ez beza orlako bildurrik izan.
- so: Izkribaua datorrenerako orraztera guazen.
- ER: Nai dun bezela. (Ixilik egon biar au luzatzen bada, lertu egingo naiz ni)
(Eskuiko bigarren atetik juaten dira)
Migel ezkerreko bigarren atetik

Bederatzigarren Antzeztaldia

Migel, gero Erramuna
azkenian Xole barrendik

- MI: *(Ezkerreko bigarren atetik ateriaz)*
Korapilluen muturra azalzen asi da. Odola txukatzen ibilli ziran zapiyen artian eskuturreko bat agertu da, bi-kiak, jemeluak, berekin daukazki. Eskuturreko ori eritzal-
liak lajia da. Baserritarrak ez dute orlakorik ibiltzen, in-
guru ontan ez du iñork...
Etxekua ote da? On Judas zarra dago; orrenbesteko bat egiteko kemenik ez du. Xiriako... O, au espa dator-
kit! Ori egia balitz, justiziya birritan osatuko litzake.
Erramuna eskuiko bigarren atetik
- ER: *(Eskuiko bigarren atetik ateriaz)*
Emen utzi omen zituben; toki onian. A! On Migel, az-
tarnik billatu al du?
- MI: Bai, zerbait ageri da.
- ER: Noski. Trifonek esango zi-
yon?
- MI: Ez, ez daki Trifonek zeñek
egin diyon. Trifonek ez daki
ezer. Gauz arrigarriya! Etxe-
barrunpean gizona labanaz
jo, ta zeñek jo dunik ez daki-
gu
- ER: Ez du, bada, esan?
- MI: Esan dizut zerbait badakita-
la, eta orain esango dizut,
guziya jakiteko bidean jarri
naizela.
- ER: Ederki. Orain ixillik egon bia-
rrik ez daukagu. Ez da ala?
- MI: Len baño-re ixillago egon
biar dezu.
- ER: Ixillago oraindik?
- MI: Oso mutututa.
- ER: Errexago esaten du..
- MI: Kalera nua orain nere bu-
ruari aize pixka bat artuarazi
deyotan; biyen bitartian, zer
egin asmatuko det. Eta zuk
badakizu, mutututa egon
biar dezu.
- ER: Baña On Migel...
- MI: Mutututa.
(Juaten da atzeko atetik)
- ER: Errexago esaten du, ni
egongo naizen batio. Auxen
da lanbiria jarri diratena. Ixi-
lik egoteko, mutututa, eta
mingañen puntan b e s t e
gauzik ez dakat. Abua iriki
orduko ori datorkit ortzetara;
errexago esan du! Ezagun
da On Migelek emakumia
zer dan ez dakiyela orain-
dik. Bildurrez nago iñorekin
izketan asteko, barrendik

sortzen zait esan biar bat,
iñola ere ez eutsi diyotana.

SO: (*Barrendik*) Erramuna!

ER: Andria.

so: (*Barrendik*) Luak artu al zaitu?

ER: Obe nuben bada, itzegiteko bildurrik ez orduban.

(*Biribilla tubaz*)

Nun utzi ote zituben atzo?

Beñe-re gauzak beren leku-

ban utzi bear ez dituzte eta gero dira itxillubak... baña nun...

(*Billatubaz*)

Toki onian. Eskuba gañian jarri ezkerro azpiyan. Nuan, nuan.

(*Artzen ditu orrazteko tresnak eta juaten da eskuiko bigarren atetik*)

Xiriako atzeko atetik

Amargarren Antzeztaldiya

Xiriako bakarrik

(*Atzeko atetik sartzen dala*)

XI: Emen erori zan, ta ez dago. Zetiek jaso ote du? Ederki jo...

JU: (*Eskuitarako⁸ bigarren atetik erlojuari begira*)

Ordua iritxi da.

XI: (Osaba, arrapatu nau!)

JU: Abejon dayela! Jaikiera goiza egin dek; orainguan ezurrak Altzoko aundiari baño

geyago azi bear zaizkik. Gosaldu al dek?

XI: Ez jauna; nai ere ez det.

JU: Ik ere ez? Auxen dek jende merkia gure etxian dagona. Ondo lo egiñ al dek?

XI: Ainbestian.

JU: Ire begiyak etziruditek, bada; zorioneko izkribauen etorri bearrak, iri ere lua galerazi dik noski.

Izkribaua atzeko atetik

Amabigarren Antzeztaldiya

Lenguak eta Izkribaua

- IZ: *(Atzeko atian azaltzen dala)*
On Judas jauna.
- JU: Kaxo On Andres, ongorri!
Aurrera, aurrera!
- IZ: *(Aurrera sartzen da/a)*
Zai egon etzaitetzen, ordua
baño lentxuago natortzu.
- JU: Zu nolakua zeran dakitanez,
uste ere banuan.
- IZ: Zer modu?
- JU: Ongi, ta zu?
- IZ: Ederki. Zer degu Xiriako,
nola gera?
- XI: Ongi esan biarko.
- JU: Emen daukazkitzu, tinta-ontzi-
ya, papera...
- IZ: Ez det ezertxo-re biar. Nero-
nek dakazkit biar dituan
tresna guziyak. Ez dezute
ezertan ibilli bearrik.
- JU: Orduan exeri zaitia.
- IZ: Ederki, emen antolatuko di-
tut nere gauzak.
*(Exertzen da, ta jartzen ditu mai
gañian berakin dakazkiyen tin-
ta-ontzi ta abar)*
- JU: Zuek ere, langilliak bezela,
lanerako biar dituzuten tres-
nak zeronekin ibiltzen di-
tuzute noski.
- IZ: Langilliak bai gera gu ere,
eta lanteri gaitzenetakuak.
Bestiak izardiya kanpora
botatzen duten bezela, guri
askotan barrura sartzen zai-
gu.
- XI: (Bai, beti al dana barrurako)
- JU: Ederki, ederki.
- IZ: Gertu al zaudete'?
- JU: Eztakit, emakumiak barrual-
dian dira, baño deituko diyet.
(Eskuiko bigarren atera juanaz)

Amairugarren Antzeztaldiya

Lenguak eta Xole

- JU. *(Deika)*
Xole!
- so. *(Barrendik)*
Banua!
- JU: *(Izkribauari)*
Pazientzi pixka bat artu
zazu, On Andres.
- IZ: Oraindik ez da berandu.

- JU: Emakumiak badakizu zer diran.
- IZ: Ori bai. Emakumiak ordurako? Ezta... ezta ezkontzerakuan ere.
Xole eskuiko bigarren atetik
- so: *(Eskuiko bigarren atetik sartuaz)*
Egun on.
- XI: (Xole!)
- JU: Gabiltzan, gabiltzan.
- so: (Izkribauari)
Zer diyo?
- IZ: Ongi, ta zu?
- so: Ederki.
- IZ: On Judas, au al dezu alaba ordekoa? A zer mirabia egin dan!
- so: Eskerrikasko.
- IZ: Oraindik atzo dala iduritzen zait nexka koxkor bat ikusten nula, ta begira orain... On Judas, abek gora dijuaz ta gu bera.
- JU: Ain bera ezik..
- IZ: *{Xo/eri}* Galaikeririk ez dizut esango; orlakuak Xiriakok esango dizkitzu.
- so: Esaten dizkit bail!
- IZ: Noski. Banekiyen nik.
- XI: Nere biyotz sutsutik sortzen diran txinpartak izaten dira.
- IZ: Ori, ori. Gauza ona etxerako gorde. Xiriako, ez iñori eramaten laga.
- XI: Ez noski ni bizi naizela.
- so: Xiriako.. .
- JU: Tira, tira, inguratu mayera. Gai ortaz itzegingo degu gero. Exeri gaitian.
(Exertzen dira)
- IZ: Ori da arrazoya.
- JU: On Andres, zertarako deitu dizutan esatera nua. Gure anderari, adin nagusiya, edo erderaz esan oi dan bezela, *mayoria de edad*, gaur osatzen zayo; beraz, nere zaipetik irten bear dun ezkeroz, bere aziendaren eskubidien jabe egin dediñ, bear dan azalkaya egin bearrik gaude.
- IZ: Ongi da.
- JU: Baña bide batez ta bere onagatik, beste eginkizun bat eragin nai nizuke.
- IZ: Agintzen didazun guziya; orretara etorri naiz.
- JU: Nere alaba ordekoak ogei urte nerekin daramazki, ta alaba jatorra balitz bezela maite det.
- so: *{Berekauz}* Gezurti alena!
- IZ: Miretsigarriya ez da.
- JU: Ta nere ondotik alde egin ez dezan, bere zoriona .egiaz, nere illoba, bera bezela, jasota daukatan onekin ezkontzia nai nuke.
- IZ: Gaizki asmatua ez da. Neronek ere orixe bera egingo nuke. Xiriakori len esan diyotan bezela, gauza ona etxerako.
- XI: Bai noski.

- JU: Aditzen dezu? Izkribau jaunari ere ondo deritzayo.
- so: Baña neri ez.
- JU: Ta, ta, ta, beti seta txarra.
- so: Len ere esan diyot, eta kate-rik gabe bizi nai det.
- JU: On Andres, ikusten dezu on baizik egin ez diyonari, nola-ko eskerra azaltzen diyon?
- IZ: Zer egingo diyozu?
- so: Milla bider esan diyot, Xiriakokin ez detala ezer nai.
- XI: Migelekin nai dezulako.
- so: Ala bada ere, zer?
- XI: Zer? Migelekin ez dezula ezer egingo, ilda-ta.
- so: III!
- JU: Migel!
- IZ: Zein Migel?
- JU: Etxagillia.
- so: III! ill!
- XI: Bai, bart arratsian ill dute.
- IZ: Bañan, nola? Nun?
- XI: Nola ez dakit. Nun? Etxe ontan diyote.
- JU: Emen? Etxeko iñork jakin gabe?
- so: Erramunak bazekiyen!
- JU: Erramunak?
- XI: (Erramunak badaki)
- so: Bai, neri gorde egin diate!
(*Negarrez exerleku batian etzanta*)
- IZ: Ta nork il du?
- XI: Iñork ez daki.
- so: Emen geldituazi, etxera b-
rian gaitzik izan ezetzan, eta ora orain.. .
- JU: (*Xiria kori*)
Ator onera.
(*Judas, Izkribaua eta Xiriako elkartuta*)
- JU: Eta ik nola jakin dek?
- XI: Erdi puerdiko gaba izan det.
- JU: Ezagun dek, bai.
- XI: Eta goiz aldera, oitu baño lentxiago jeikita, atera naiz aize pixka bat artzera. Ingu-ruko guziyak bazekiten, abo guziyetan etzebillen besterik, Migelen eriyotza.
- IZ: Gauza arrigarriya, orain nator ni kanpotik, eta ez det ezertxo-re aditu.
- XI: Etzuben iñorekin itzegingo-ta.
- so: Migel ilta, zeñek lagunduko dit neri? Au bai dala bakarte negargarriya! Ene aitaren gogua laguntzera atdzkit!
(*Xiriako, Xolerengana alderatzen da*)
- JU: Arrigarriyagua arkitzen det oraindik etxe ontan il dutela esate ori, iñork ezer ez badakigu.
- IZ: Aitu dezu, Erramunak zerbait badakiyela. Erramuna, noski, neskamia izango de-zute.
- JU: Bai, eta orain gogoratzen naizela, neri ere zerbait nas-tutu dit, baña ez diyot aintzakotzat artu.
- XI: Xole, barka nazazu; zitalke-

- ririk egin badizut zuganako naitasunak buruba nastutzen ziralako zan. Barka nazazu Xole. Ikusten zaitut samintasunez beterik eta lagundu nai nizuke larritasun abetan, txukaturik zure begietatik ixurtzen diran malko kupitsuak. (Belauniko bere aurrian jarriaz)
- S0: Eskerrikasko.
- JU: Nola maite dun!
- IZ: Ezagun da.
- XI: Bai Xole, naigabiak alde egin ta berriro zure arpegiyan alaitasun zorionezkua ikusteagatik, emango nuke nere biziya oso-osua. Laga itzazu baztar abek, zuaz etxe ontatik, ibilli urrutiyetan, egipen garratz au aztutzeko. Nik lagunduko dizut, zure morroi izango naiz, zure goquak beteko ditut.
- JU: Ederki pentsatuba.
- IZ: Alaxen da. Samintasunak lagatzeko aidez aldatzia bezelakorik ez da.
(*On Judas ta Izkribaua Xolerengana alderatzen dira*)
- XI: Bai, Xole, biyok juango gera, beriala alde egingo degu.
- JU: Berialaxe, urrutira, urrutira.
- XI: Ameriketara.
- JU: Ederki esana, eta an ezkonduko zerate, zure gurasuak ezkondu ziran eleiz berian.
- XI: Zuk nai dezun lekuan.
- JU: Bai; bitartian zure aziendari nik kontu egingo diyot, gordeko dizut diruba...
- IZ: Eta bigalduko dizkatzute paperak.
- JU: Ez, paperak ere emen gordeko ditugu.
- IZ: Baña paperak..
- JU: Kutxan, ortxen gordeko ditut.
- IZ: Ezkontzarako paperak..
- JU: A! Oyek bai, bigalduko dizkategu. Begira Xole, jaun onek egingo du orain zuben ezkontzakikua, eta juan zintezke lasai.
- XI: Bai Xole; guazen beriala, nere laguntza atsegingarri izango dezu.
- so: (*Asarre biziyan altxata*)
Zaudezte ixillik! Laga diazute pakian! Arrizkua naizela uste dezute edo zer? Zentzun gabekotzat al naukazute orlako lerdeneriyak esateko?
- JU: Baña, Xole...
- so: Barrena samintasunez lertzeko zoriyan daukatala, ez dirazute negar egiten ere laga biar?
- IZ: (*On Judasi, Xolegandik a/de egiaz*)
Gogorrian ezer ezin egingo da. Nik beintzat, bere borondatekua ezpada, ezin ontzat emango det.
- JU: Badakizu, nola bat-batetan jakin duben berri garratz ori,

ez dago orain ezertarako. Geroxiago, pixkabat lasaitzen darian egingo da. Bi-yen bitartian, len esan dizutan azalkaya egiten asi gaitian. Ez da ala Xole? Bai. Orixe egingo degu.

IZ: Ori da arrazoya.

JU: Emen daukat Xoleren aitagin egin zuan atzenaya, eta orain aterako dizut.

(Kutxa tik a tera tzen du a tzenaya eta izkribauari ematen diyo)

XI: *(Xoleri)*

Xole, etzera nigana limurtzen batere?

so: Zoazkit emendik. Jainkuen izenian!

JU: Ara, auxen da atzenaya.

IZ: Ederki.

JU: Xole, izkribau jauna orain dijua irakurtzera zure aita zarenen atzenaya. Entzun zazu.

IZ: Astera nua, e?

JU: Bai, bai.

IZ: *(Idazten)*

Nere a tzenaya

(Migel atzeko atetik. Ondoren Ekadoya ta Errizaya)

Amalugarren Antzetzaldia

Lenguak - Migel - Ekadoya (Jueza) ta Errizaya

MI: *(Atzeko atetik sartzen dala)*

Ori egiya ez da.

(Guziyak berari begira, arrituta gelditzen dira)

JU

IZ: E ?

xi:

so: Migel!

MI: Aurrera, aurrera!

Ekadoya ta Errizaya atzeko atetik

(Sartzen dira atzeko atetik Ekadoya ta Errizaya)

XI: *(Migel!)*

IZ: Il ziñala-ta!

JU: Il zaituztela-ta!

so: Migel, bizirik?

MI: Ustez beintzat bai. Baña zer da au, ni il bear al ninduten?

IZ: Nik ez dakit, orrek...

(Judasengatik)

JU: Arrek..

(Xiriakogatik)

XI: Nik... nik... Erramunak.

JU: A bai! Erramunak daki.

IZ: Erramunak esan omen du.

so: *(Zer da naspill au?)*

MI: Beaz, ni, e?

- JU: tian jo naute, eta orain era-kutsiko diyet.
 IZ: Erramunak... *(Joaten da ezkerreko bigarren atetik)*
 XI:
 MI: Ez, Erramunak badaki ez X1: (Zer egin det nik!)
 nautela il; eta geyago-re bai. IZ: (Nun sartu naiz!)
 Juez jauna, justizirako ordua JU: (Oso erotuba nago, edo ga-ñerakuak erotu dira!)
 labanaz jo naute beren us-tietan, baña ez lepo ontan. so: (Abek katramillak!)
 Begira nere lepoari, ez *Erramuna eskuiko bigarren ate-tik*
 daukat ezer. Beste lepo ba-

Amabostgarren Antzetzaldia

Lenguak, Erramuna eta Trifon

- ER: *(Eskuiko bigarren atetik sar-tuaz)*
 Zer gertatzen zayote?
Migel ta Trifon ezkerreko biga-rran atetik
 MI: *(Trifon besotik elduta dakarrela sartzen da. Trifonek lepua lotu-ta dauka, ta neke aundiyakin alki bateraño irixten da)*
 Ara emen!
 GUZIAK Trifon da!
 ER: Trifon gizarajoa!
(Erramuna Trifonen ondora jau-ten da)
 XI: (Okerrekua jo det!)
 MI: Bai, Trifon da. Nere ordez au zauritu dute. Begira be-zayo, juez jauna, lepua la-banaz jota dauka.
 EK: Ikusten det.
 XI: (Deabruen errayak, nola nastutu nazute!)
 MI: Nor dan eritzallia, orain ja-kingo dezu.
(Alkandor eskuturrekua odolez orbandutakua erakutsiyaz)
 Au zeñena da?
 ER: Xiriakoren alkandor-eskutu-rrekua, bere-beriak dira bi-kiak.
 MI: Xiriako da, bada, eritzallia.
 XI: (Neriak egin du! Galduba naiz!)
(Erdiko atetik igesi dijua. Bere ondoren erri zaya)
 IZ: Itzuli dijua.
 EK: Laga berari; justiziyak zanko pizkorraguak ditu.
 MI: (On Judasi)

- Orain zurekikua egin bear degu.
- JU: Migel, begirozu gero.
- MI: (Trifonen patrikeratik paper mordo bat aterata Ekadoyari erakutsiyaz)
On Juan Gurrutxaga Xolen aita zanak eragindako atzenaya au da. Begira, Izkribau Jauna, ona emen nun daukan On Juan zgnaren idazpiko jatorra. Beste ori, eskubetan zeukazun ori, On Judasek egindakua da ta idazpikua faltsua du.
- JU: Ez! Ez!
- TR: Faltsua da, bai.
- SO: Faltsua! Nere zorionerako gauza zuzenak egin ditu.
- ER: Lapur alena!
- MI: Jaun ori lapur aundi bat da. *(Ekadoyari, On Judasengatik)*
- JU: *(Ikaraka)*⁹
Ni... lapurra... lapurra .... bai... nere kutxa...
(Jaikita kutxa dagon lekuraño joaten dala berari elduta)
Ez, ez dirazute kenduko!.
(Biyotz gañean eskua ipiñita)
Biyotza.. tupotzak... au... la... rri... ya...! A... a... a...!
(Erortzen da. Ekadoya eta Izkribau joaten dira beragana laguntzera. Erramunak irukitzen du Trifon. Xole Migelen onduan berari elduta)
- so. Migel, zer da au?
- MI: Dollorraren azken beltza!

Ezkuta zapiya eraxten da

AMAYA

---

(1) *lepoa igota zeukarren*: Egilearen hutsa da, antza, lepora igota zekarren esan nahian

(2) *gogorrako*: gogorragoko

(3) *ezeztzari ezarrita egon*: ezezkoari tinko eutsi

(4) *gutiperatu*: kupitu, errukitu ote da?

(5) *lotzake*: lotzeke, aske

(6) *emen*: eme esan nahi ote du egi-leak?

(7) *gorde egin nai nazu*: gorde egin nahi didazu jarri beharrean

(8) *eskuitarako*: orain artekoetan egi-leak eskuiko erabili du

(9) *ikaraka*: dardarka

HIZTEGIA

- Adin nagusiya*: Adin nagusitasuna
Aditu (da): Ulertu, moldatu
Aditzekiya: Aitzakia
Adua: Zoria, zortea, patua
Akazu: Xahutu, desagertarazi
Akillua: Makila luze eta buru ezten-
duna
Akulumendia: Kaikua
Aldartia: Aldaketa
Aldera eman (-r)en: Hainbesteko
baten truke eman / Zerbaitetara-
ko dirua utzi
Alderakoa: Diru-ordaina
Aldian ekarri: Berekin ekarri
Alena: Adjetiboa indartzeko hitza
Amuzkia: Amuan jartzen den jakia
Andera: Andrea
Anditxua: Handitua
Antolatu (da): Konpondu, zuzendu
Antzerki-koitza: Ekitaldia
Antzetzaldiya: Agerraldia
Antzitu: Agortu
Argizai-negarra: Kandela malkoak,
tantak
Arlotea: Zarpaila
Arrazi: Harrarazi
Aterakaiya: Aterakaria, ateraldia
Atxitu: Harrapatu, hartu
Atz egin: Azkura egin
Atzenaya: Testamentua
Aukeratu (zaio): Egokitu
Aur-ondorengoa: Erditu ondorena
Ausarda: Ausardia
Azalkaya: Azalpena
Azkena: Amaia, bukaera
Azartu: Aztertu, arakatu, miatu
Aztoratu: Nahastu
Bakartea: Bakardadea
Barautsa: Lerdea
Bazka: Janaria
Begiratu: Zaindu
Bekaindiya: Asaldaria, mutiria
Benaz: Egiaz
Berekauz: Bere kabuz, bere kasa
Berexi: Aukeratu
Bigaldu: Bidali, igorri
Billaukeriya: Gizagabekeria
Burtariña: Gurdi arina
Disdisera: Dizdira
Dizdizariya: Dizdiragarria
Dollorkeria: Zekenkeria
Egintaria: Aktorea
Egipena: Egintza, egitea
Egotzi (alkarri): Lotu, atxiki
Ekadoya: Epailea, jueza
Elizarakoya: Elizkoia
Erantzupena: Erantzuna, ihardespe-
na
Erasan: Esanarazi
Eratxi: Jaitsi
Erausi: Esan
Erbala: Ahula
Eresia: Doinua
Eritu: Zauritu
Eritzallia: Zauritzailea
Ernaitu: Altxatu
Erneagarritzkoa: Amorragarria
Erretxin utsa: Erabat ipurterrea
Eskeñia: Eskaintza
Eskuturrekoa: Alkandoraren beso-
muturrean jartzen den botoi an-
tzekoa
Esola: Mutur puntadun ohola
Espa: Susmoa, beldurra

<i>Ezaiña:</i> Itsusia	<i>Kontsua:</i> Zentzua, kontua
<i>Ezegarriya:</i> Asegarria	<i>Kupitu:</i> Errukitu
<i>Ezin-ikusia:</i> Gorrotoa	<i>Laja:</i> Laga, utzi
<i>Ezkuta-zapiya:</i> Teloia	<i>Lanbiria:</i> Ogibidea
<i>Ezkutakillua:</i> Ezkuta-zapia, teloia	<i>Lanteria:</i> Lanbidea, ogibidea
<i>Ezkutukoa:</i> Sekretua	<i>Larria (iz.):</i> Presa
<i>Far Iria:</i> Irifarra	<i>Laya:</i> Lurra iraultzeko erabiltzen den metalezko pieza punta-zorrotza
<i>Gaizki asmatua:</i> Gaizki pentsatua	<i>Legoya:</i> Leoia
<i>Gaizki-naya:</i> Inorenganako nahi ma- kurra	<i>Leyarra:</i> Gardena, garbia
<i>Ganbela:</i> Aska	<i>Likitsa:</i> Zikina
<i>Gelatia:</i> Gelako atea	<i>Limurtiya:</i> Erraz limurtu edo inoren nahietara makurtzen dena
<i>Gizon xukaldea:</i> Sukaldean saltsan ibiltzen den gizona	<i>Lonbria:</i> Deitura, abizena
<i>Gogapena:</i> Gogoeta	<i>Lotsaria:</i> Lotsa
<i>Goibela (iz.):</i> Lainoa	<i>Lotzake:</i> Lotzeke, aske
<i>Goiza (adj.):</i> Goiztiarra	<i>Marrua:</i> Orrua
<i>Gurasonkarriya:</i> Ondarea	<i>Mauka:</i> Zorte handia, irabazi asko lan gutxi eginda
<i>Guritu:</i> Arindu	<i>Medarra:</i> Estua
<i>Idazpikua:</i> Sinadura	<i>Mendeka:</i> Mendekua
<i>Igas egin:</i> Ihesi joan	<i>Metalla:</i> Domina
<i>///-eriyua:</i> Hilerioa, hiltzeko zorian goenaren egoera	<i>Miñ oriya:</i> Gorputzari kolore horia ematen dion gaitza
<i>Illintxi:</i> Irentsi	<i>Mirabea:</i> Anderea, neskatxa
<i>Iragazi:</i> Igaro	<i>Miretsigarriya:</i> Miresgarria
<i>Irago:</i> Igaro	<i>Moztasuna:</i> Lotsa
<i>Iratxi:</i> Eratsi, eratxi, jaitsi	<i>Muxinkeria:</i> Zapuzkeria, mukerkeria
<i>Iritxi:</i> Lortu, eskuratu	<i>Naitasuna:</i> Maitasuna, zaletasuna
<i>Iruki:</i> Eduki	<i>Nastutu:</i> Nahastu
<i>/to bearrik:</i> Itotzeko zorian	<i>Ojua:</i> Oihua
<i>Itxogon:</i> Itxoin	<i>Ondamena:</i> Hondamendia
<i>Itzul egin:</i> Ihes egin	<i>Ondoeza:</i> Nahigabea
<i>Jatorra:</i> Benetakoa, egiazkoa, jatorri- zkoa	<i>Onomen:</i> Hementxe bertan
<i>Joan-etorria:</i> Eraentza, antolaketa- lana	<i>Ontzi-ola:</i> Ontzi-ohola
<i>Kakua:</i> Gakoa, gantxoa	<i>Opa:</i> Desioa, nahia
<i>Katramillak:</i> Kontuak	<i>Oroilaria:</i> Isil-esalea, oroiarazlea
<i>Keia:</i> Kea	<i>Otseina:</i> Morroia
<i>Kiskartsua:</i> Kizkalgarria, erregarria	<i>Patrikera:</i> Patrika, sakela
	<i>Perebatismua:</i> Jaiotze-agiria

Piyo izan (-(*r*)ekin): Fidatu
Primatu: Saritu
Salbota: Izan ezik, izan ezean, salbu
Sarjiña: Lorategia
Sendakiña: Osagilea, medikua
Siñoa: Patua, zoria
Susparra (iz.): Berotasuna
Sutunpa: Tiroa
Tati: Geldi
Tupotza: Taupada
Txatxarra: Ezdeusa
Txautu: Txikitu, apurtu, suntsitu
Txirriyoa: Ziriztada
Txukatu: Lehortu

Txurina: Txuria
Ugatz: Ukatza, zingira
Ur izan: Gertu izan, hurrean izan
Urdallaldia: Urdaileko mina
Urrungarriya: Urrun edukitzea hobe dena
Urruxkatu: Piska bat urrundu
Urtietan aurrera: Zaharra, adintsua
Utsuna: Hutsunea, falta
Zalea: Zaletasuna, gogoa
Zarrastara: Urratua, zarrastada
Zirioa: Zirrikitoa
Zorigaitzua: Zorigabekoa
Zurtza: Umezurtza